

УЧАСТЬ ПРЕДСТАВНИКІВ УВУ В УКРАЇНСЬКИХ АКЦІЯХ ПІД ЧАС ОЛІМПІЙСЬКИХ ІГОР 1972 РОКУ

Олексій Лях-Породько

Кандидат наук з фізичного виховання та спорту,
доцент кафедри історії та теорії олімпійського спорту,
Національний університет фізичного виховання та спорту України,
Київ, Україна
<https://orcid.org/0000-0003-4165-1646>
sportsokol@ukr.net

Святослав Лях-Породько

Студент,
Національний університет фізичного виховання та спорту України
<https://orcid.org/0009-0003-1116-8677>

Анотація

У статті здійснено аналіз участі представників Українського Вільного Університету в українських заходах під час проведення Олімпійських ігор 1972 року у Мюнхені (Німеччина). Встановлено, що представники УВУ долучилися до різних акцій української діаспори, щоб запротестувати проти поневолення України радянським союзом. З'ясовано, що представники УВУ були активними у прес-конференції, яку організував Український Олімпійський Комітет в екзилі. Участь представників УВУ в українських акціях під час Олімпійських ігор у Мюнхені є логічним, бо авторитет Університету мав не лише серед української громади, а й по всій Німеччині й в інших країнах світу. Тому «голос» представників УВУ залучив до акцій українську громаду в Німеччині й авторитетних політичних та громадських діячів Німеччини. Це посилювало значущість українських маніфестацій у Мюнхені.

Ключові слова: УВУ, Олімпійські ігри, діаспора.

PARTICIPATION OF UFU REPRESENTATIVES IN UKRAINIAN ACTIONS DURING THE 1972 OLYMPIC GAMES

Oleksiy Lyakh-Porodko

Candidate of Sciences in Physical Education and Sports,
Associate Professor of the Department of History and Theory of Olympic Sports,
National University of Physical Education and Sports of Ukraine, Kyiv, Ukraine

Svyatoslav Lyakh-Porodko

Student, National University of Physical Education and Sports of Ukraine

Abstract

The article analyses the participation of representatives of the Ukrainian Free University in Ukrainian events during the 1972 Olympic Games in Munich (Germany). It is established that

representatives of the Ukrainian Free University joined various actions of the Ukrainian diaspora to protest against the subjugation of Ukraine by the Soviet Union. It is found that representatives of the Ukrainian Free University were active in the press conference organized by the Ukrainian Olympic Committee in exile. The participation of Ukrainian Free University representatives in Ukrainian actions during the Olympic Games in Munich is logical, because the University had authority not only among the Ukrainian community, but also throughout Germany and in other countries of the world. Therefore, the "voice" of Ukrainian Free University representatives attracted the Ukrainian community in Germany and authoritative political and public figures in Germany to the actions. This increased the significance of the Ukrainian demonstrations in Munich.

Keywords: *Ukrainian Free University, Olympic Games, diaspora.*

Сучасні події у геополітиці, інструментом яких стає історія, спонукає нас на переосмислення минулого й нагальний пошук історичної правди, а також протидія викликам пропаганди й дезінформації.

Переосмислення, глибше та ретельніше дослідження, погляд на інформацію під «іншим кутом» без упередженості й суб'єктивізму, все це сьогоднішня парадигма усвідомлення минулого. Для цього ми у дослідженні використали методологію, яка базувалася на першоджерелах (часописи «Шлях Перемоги», «Свобода», «Авангард»), спогадах та свідченнях учасників тих подій (Осип Зінкевич). Це було нам потрібно, щоб уникнути перекозень та маніпуляцій з історичними фактами тих подій.

Не випадково влада Німеччини, після понад 50 років жахливої трагедії під час Олімпійських ігор у Мюнхені, ініціювала створення міжнародної комісії експертів для перегляду тих подій. Тобто, за цей час з'явилися нові факти, стали доступними засекречені дані або ж напевно настав час говорити правду.

Олімпійські ігри 1972 року у Мюнхені, їх спортивні чи політичні аспекти тісно переплітаються з українцями. Водночас слід зауважити, що помітну роль в українських акціях під час Олімпійських ігор відіграли представники Українського Вільного Університету. Серед них маємо назвати Володимира Яніва, Антіна Мельника, Олександра Кульчицького, Григорія Васьковича, Володимира Дідовича, Юрія Бойко-Блохіна, Олександру Сулима-Бойко та інших достойників.

Чергові Ігри XX Олімпіади були у центрі уваги української громади в еміграції: Український олімпійський комітет (Український олімпійський рух/Український світовий комітет у справах спорту), Український світовий визвольний фронт (у серпні 1972 р. були видруковані відозви до українських спортсменів та українських туристів, Спілка української молоді (у серпні 1972 р. було опубліковано звернення українською, англійською та німецькою мовами до молоді вільного світу, Український Вільний Університет тощо. За повідомленням часопису «Смолоскип» у 1971 р. офіційний речник Комітету з підготовки до Олімпійських ігор Ганс Пабст у розмові з генеральним секретарем Українського олімпійського комітету Осипом Зінкевичем зазначив, що під час Ігор «німецькі

владі не будуть толерувати жодних бешкетів, звідки вони не походили б, з лівих чи правих еміграційних кругів»¹. Окрім цього, обговорено з Гансом Пабстом такі питання: участь української молоді в Олімпійському молодіжному таборі, справа української православної та католицької Богослужінь в двох церквах, які будуть збудовані в олімпійському селищі та ін.

Водночас перебуваючи у Мюнхені Осип Зінкевич зустрівся з українською діаспорою у Німеччині й прочитав лекцію на тему «Українська еміграція, спортсмени України й Олімпійські ігри». На лекції були присутні: Антін Мельник (до лекції Антін Мельник був вже запрошений долучитися до засідання Українського Олімпійського Комітету), професор Юрій Бойко-Блохін, редактор Мирослав Стиранка, редактор Ткаченко, професор Олександра Сулима-Бойко, магістр Микитчак та інші достойники.

Напередодні Олімпійських ігор Український Вільний Університет звернувся до всіх бажаючих відбутися літні семестри та високошкільні літні курси українознавства. Особливо важливо було зголоситися раніше цього року, бо наближалися Олімпійські ігри у Мюнхені: «Вчасне зголошення є також потрібне, щоб канцелярія УВУ могла заздалегідь зарезервувати для студуючих приміщення та забезпечити кандидатів можливістю харчуватися по знижених цінах. Забезпечення мешканнями зокрема дуже важливе у біжучому році у зв'язку із тим, що під кінець серпня відбувається у Мюнхені Олімпіада й у Мюнхені сподіваються приїзду сотень тисяч туристів»². Слід зауважити, що учасниками літніх Курсів УВУ були члени Спілки Української Молоді з різних країн світу, які прибули на Світовий здвиг Дружинників присвячений Олімпійським іграм: «У них взяло участь понад 30 студентів з Англії, ЗСА, Канади, Бельгії та Німеччини. Найбільше їх прибуло з Англії завдяки тісній співпраці між КУ СУМ Англії та відповідальними за проведення ц.р. курсів доцентом д-ром Г. Васьковичем... Курсанти-сумівці взяли участь у першому Світовому Злеті Дружинників СУМ у Гомадінген, а також на Олімпіаді»³

Інформаційна служба Українського олімпійського руху 1971 р. у дописі «Олімпійські новини», який було опубліковано часописом «Свобода» розповідає про значення олімпійських символів, естафету олімпійського вогню, а також про можливість участі українських митців в олімпійській виставці. Під час Ігор у Мюнхені відбудеться мистецька виставка «Світові культури і модерне мистецтво».

Вже з початком 1972 р. інформаційна служба Українського олімпійського руху продовжила знайомити громадськість з особливостями підготовки до проведення

¹ Етнічні групи на 20-Олімпіаді // Свобода. — 1971. — Ч. 190. — С. 1.

² Ректорат та Деканати Українського Вільного Університету. Український Вільний Університет оголошує вписи на літні семестри та високо шкільні літні курси українознавства // Свобода. 1972. — Ч. 32. — С. 4.

³ Високошкільні Літні Курси УВУ // Шлях Перемоги. 1972. — Ч. 37. — С. 5.

Ігор XX Олімпіади. Зокрема, розповідалось про олімпійські об'єкти, кількість технічного та обслуговуючого персоналу, витрати на будівництво стадіонів та спортивних комплексів, швидкі темпи продажу квитків порівняно з Іграми XIX Олімпіади у Мехіко, додаткові комфортні умови для спортсменів різних видів спорту, а також про заяву президента Національного олімпійського комітету США Клиффорда Бака (Буцк) щодо чисельного складу команди та її підготовку⁴.

У липні у часопису «Свобода» була видрукована ціла сторінка Українсько-го олімпійського руху. Це було справжнє визнання громадськістю важливості справи українського олімпійського руху опору. Статті та замітки поміщені на сторінці свідчать про детальний аналіз організаційних та політичних аспектів напередодні Ігор. Проблемні питання було розглянуто у статті «На передодні XX-ої Олімпіади в Мюнхені»: «З СРСР на Олімпіяду приїздить не тільки найчисленніша олімпійська команда, але й сотка, а то й тисячі туристів. У Мюнхені для них спеціально зарезервовано готелі, СРСР має на місці спеціальну свою місію, яка полагоджує ці справи, докладаючи всіх старань, щоб громадян СРСР якнайпильніше ізолювати від зовнішнього світу і зокрема від українців та інших національних груп, які живуть поза межами своїх батьківщин. Як до багатьох інших подій міжнародного характеру, так і до Олімпіади, українці на Заході ставляться з резервою, пасивно і тільки одиниці, як відомо, вибираються на Олімпіяду, а деякі більші групи молоді й студентства, які будуть в тому часі в Європі, не подбали, щоб одержати квитки вступу хоч на кілька Олімпійських Змагань. Як на попередніх Олімпіадах, так і на цій, українська спільнота зможе зробити поважну роботу, в рямцях німецьких дуже суворих законів, ще раз видвигаючи на форум міжнародної публічної opinio російський колоніалізм у спорті, національну дискримінацію та заборону участі в Олімпійських Іграх, тоді коли участь в Олімпіаді беруть навіть такі держави, як Люксембург, Ліхтенштейн і Монако. Українська присутність у Мюнхені зобов'язує всіх нас, кожний український виступ, кожен ініціативу, кожний прояв в обороні українського народу, провадити на високому культурному рівні, на рівні гідності українського політичного емігранта, чи людини українського походження, яка готова завжди і всюди боронити прав своїх земляків. В часі Олімпіади буде багато різних зустрічей з земляками з України і з багатьма чужинцями. Напевно будуть зустрічі дуже драматичні. Це буде ще одна нагода для всіх нас розказати всьому світові про репресії й арешти в Україні, про русифікацію і російський колоніалізм, про топтання людської свободи й гідності, тих саме символів, які повинні бути прикладом для олімпійської молоді світу. На жаль олімпійські ідеї ще досі пересяклі політикою, нездоровою конкуренцією великодержав і в першу чергу СРСР, який якраз на олімпійському форумі, є ганьбою XX століття, символом поневолення

⁴ Підготовка до Олімпійських ігор в Мюнхені // Свобода. — 1972. — Ч. 94. — С. 2.

і пониження, що є запереченням всього того, за що людина і молодь сучасного світу змагаються. Присутність української молоді на Олімпіаді буде напевно не тільки нагодою зустрінутися і палко дебатовати з нашими земляками з України, але й зустрінутися нашій молоді з різних країн світу, щоб не лише познайомитися ближче з собою, але й затіснити свої зв'язки і закріпити одність та спільність у нашій праці для нашого народу»⁵.

В інших статтях розповідалось про невиправдане обмеження свободи на час Олімпійських ігор та втручання секретних служб СРСР до їх організації й проведення. Зокрема, зазначалось, що під тиском країн соціалістичного блоку та за домаганням уряду СРСР, німецький парламент прийняв ряд постанов й схвалив Закон «В справі запевнення олімпійського спокою» на час проведення Ігор XX Олімпіади. Згідно цього Закону забороняються зібрання, збори, віча, з'їзди, конгреси не лише в Мюнхені, а й у всіх тих містах Німеччини, де відбуватимуться олімпійські змагання. Кожна демонстрація чи зібрання, які будуть відбуватися без дозволу Організаційного комітету, будуть трактовані як протизаконні. Всі учасники таких маніфестацій будуть арештовані і притягнені до карної відповідальності. На стадіонах, в олімпійському селищі чи навколо олімпійських об'єктів заборонено вивішувати транспаранти, розклеювати афіші чи роздавати листівки, які в будь-який спосіб могли б вплинути на політичні або ж релігійні уподобання учасників Ігор.

Для дотримання спокою та безпеки на час Олімпійських ігор до Мюнхена направляється 10 600 працівників поліції та 2 000 детективів (жінок та чоловіків), які будуть виконувати свій службовий обов'язок в олімпійському селищі на стадіонах й інших олімпійських об'єктах⁶.

Окремо розповідалось про таємниці КДБ навколо Ігор XX Олімпіади⁷. Зокрема, зазначалось про те, що вже понад рік засоби масової інформації СРСР та соціалістичних країн ведуть дискредитаційну пропаганду проти різних емігрантських груп у Німеччині. Здійснюється шантаж уряду держави домагаючись щоб він обмежив на час Олімпійських ігор будь-які протестні прояви щодо радянського союзу. Кампанія ця велась спочатку проти американських радіостанцій «Вільна Європа» та «Свобода», а згодом поширилася на всі емігрантські громади, які мають свої організації у Мюнхені. З метою розвідати настрої й довідатись про стан української еміграції з Москви до Німеччини відряджено кореспондентів Семена Близнюка та Бориса Базунова. Свої враження Семен Близнюк опублікував у журналі «Старт» за 1972 р. у числі 2. Під заголовком «Привиди, які повертаються».

⁵ На передодні XX-ої Олімпіади в Мюнхені // Свобода. — 1972. — Ч. 133. — С. 3.

⁶ Обмеження свободи в часі Олімпіади // Свобода. — 1972. — Ч. 133. — С. 3.

⁷ Варнак П. КГБ-івська тінь над Мюнхеном / П. Варнак // Свобода. — 1972. — Ч. 133. — С. 3.

Грунтовний історичний експурс у минуле та перспективи Українського олімпійського руху опору здійснив Осип Зінкевич у статті «Ще раз: Україна й Олімпійські ігри»⁸.

Окрім цього, було вміщено декілька інформаційно-довідникових повідомлень: «Чи хочете поїхати на Олімпіаду» — всі бажаючі могли долучитися до діяльності Українського олімпійського комітету й допомогти йому в акціях, маніфестаціях у Мюнхені; «Складайте пожертви на Олімпійські цілі!» — кликали до української громади щодо фінансової допомоги у діяльності Українського олімпійського руху; «Українська олімпійська лотерія» — добровільні датки на українські олімпійські цілі, а кожна особа, яка придбає квиток може виграти одну з трьох нагород: поїздка на Олімпійські ігри (або 200 \$ готівкою), оплата половини поїздки на Олімпійські ігри (або 100 \$ готівкою), 50 \$ готівкою.

Окремо слід виділити інформацію щодо складу Українського олімпійського комітету у 1972 р. Екзекутиву УОР складали: Шебунчак Богдан — президент, Криволап Юрій — заступник, Зінкевич Осип — генеральний секретар, Войтович П. — скарбник, Куропась М., Снилик Зенон, Шевченко О., Гасюк Б., Федоренко Є., Процик В. — члени.

У цьому ж числі інформаційною службою «Смолоскип» (Балтимор, США) повідомлялось, що в Україні заборонено книжку Михайла Бунчука (Бунчук Михайло Федорович (2.11.1906 Київ — 10.01.1975 Київ). У 1935–1937 рр. директор ДІФКУ. Арештований 14.06.1938 р. як агент іноземної розвідки. Після жорстоких тортур підписав усі протоколи. Вирок військового трибуналу від 27–28.05.1939 р. визнав його винним за всіма статтями звинувачення. Утім, 5.06.1939 р. М. Бунчук подав касаційну скаргу, в якій відмовився від усіх попередніх звинувачень, зазначивши, що оговорив себе та інших через тортури. 17.02.1940 р. попередній вирок по ньому, а також по Бочарову Михайлові, Синицькому Зосімі та інших відмінили. До 1940 р. працював інспектором, а згодом головою Центральної ради товариства «Здоров'я». У 1943–1948 рр. — голова Комітету у справах фізкультури і спорту при РНК УРСР (на цій посаді його заступить І. Дегтярьов). На початку 1950-х років намагається вступити до аспірантури, але його документи, — як відзначає він у своїй заяві, — «лежать у Всесоюзному комітеті і їх не пересилають у Міністерство освіти». Через це у вересні 1951 р. змушений звільнитися з КДІФК, аби закінчити роботу над дисертацією. У цьому таки році заступник голови Всесоюзного комітету Іванов анулював його диплом про освіту, змусивши збирати нові документи і підтверджувати правильність його отримання. Працюючи завідувачем відділу фізичного виховання Українського науково-дослідного інституту педагогіки, у 1954 р. захистив урешті-решт першу в Україні дисертацію з фізичної культу-

⁸ З-ич О. Ще раз: Україна й Олімпійські ігри / О. З-ич // Свобода. — 1972. — Ч. 133. — С. 3.

ри. До кінця 1960-х років перебував на посаді доцента у Київському інституті фізичної культури.

Осип Зінкевич ретельно готував до Ігор XX Олімпіади друге видання книжки «Українські олімпійські чемпіони». Перше видання англійською мовою було видано напередодні Олімпійських ігор 1968 р. у Мехіко (Мексика) й масово розповсюджена серед представників олімпійського руху, пресових агенцій, міжнародних організацій. Друге видання значно доповнене ілюстраціями, зібраним документальним матеріалом про всіх українських олімпійських чемпіонів від 1952 р. Наведено повні списки тих українців, які здобули перших шість місць. Має місце вступна стаття з роз'ясненнями статуту й принципів Міжнародного олімпійського комітету й доказується, що Україна має повне й законне право брати самостійну участь в Олімпійських іграх⁹.

Не полишали патріоти віри в успіх української олімпійської справи й напередодні Ігор-1972. Зокрема, інформаційна служба «Смолоскип» на сторінках часопису «Свобода» з Мюнхену повідомляла про те, що Український олімпійський рух (Український світовий комітет для справ спорту, Український олімпійський комітет) надіслав листа до президента Міжнародного олімпійського комітету та до всіх членів МОК. Подаємо текст листа за «Свободою»: «В першому параграфі Фундаментальних Принципів МОК пишеться: Олімпійські Ігри відбуваються що-чотири роки. Вони збирають аматорів всіх народів в чесних і однакових змаганнях. На них не дозволена жодна дискримінація, супроти будь-якої країни чи особи з огляду на расу, релігію чи політику. Згідно з сьомим параграфом згаданих Принципів, участь в Олімпійських Іграх є відкрита для громадян кожної країни чи простору (area), де існує визнаний МОК-ом Національний Олімпійський Комітет. Ці принципи МОК-у прийняті й визнані всіма членами МОК, Національними Олімпійськими Комітетами і всіма Міжнародними Спортовими Федераціями — вже двадцять років є постійно порушувані Олімпійським Комітетом СРСР і його представниками в МОК — К. Андріяновим і В. Смірновим. Хочемо черговий раз вказати і наголосити, що Україні, яка не є жадним простором, але країною, 27 років членом Об'єднаних Націй, знову не дозволено брати участь в Олімпійських Іграх. Це правда, що в Україні немає Національного Олімпійського Комітету, але також є правдою, що: — Члени МОК К. Андріянов і В. Смірнов, згідно з політикою советського уряду й політикою російського колоніалізму в спорті, не дозволяють Українським Спортивним Федераціям з формувати Національний Олімпійський Комітет в Україні; — Під їхнім керівництвом (Андріянова і Смірнова) ті українці спортсмени, які підносять питання участі України в Олімпійських Іграх є постійно переслідувані советськими властями; — Український історик і автор книжки про Олімпійський рух

⁹ Друге видання книжки «Українські олімпійські чемпіони» // Свобода. — 1972. — Ч. 133. — С. 4.

в Україні М. Ф. Бунчук, знаходиться під постійним поліційним тиском, а його книжка є заборонена в ССРСР;— Олімпійський Комітет ССРСР постійно порушує всі принципи і закони МОК і Олімпійських Ігор. Котра інша країна в світі — ставиться запит в листі, — насильно включає в свою Олімпійську Команду осіб іншої національності? Лише Олімпійський Комітет ССРСР включив в свою команду спортсменів України і Білорусі, країн, які є членами Об'єднаних Націй, як рівно ж спортсменів Литви, Естонії й Латвії, країн, які брали самостійну участь в Олімпійських Іграх передросійсько-советською окупацією. Суть колоніалізму й імперіялізму є добре відомі в сьогоденному світі. Советський Союз і його Олімпійський Комітет склясичним прикладом національної дискримінації і російського колоніалізму в спорті. Пане Президенте, Достойні Члени МОК-у, ми складаємо на Ваші руки цей формальний протест проти таких практик Олімпійського Комітету ССРСР. Ми просимо Вас, не толерувати далі цього безправ'я в Олімпійському русі не бути глухим свідком і пасивним глядачем нищення славних ідеалів П'єр де Кубертена. Кожна людина, яка любить Олімпійські Ігри, очікує від МОК не лише влаштування Олімпійських Ігор, але також оборони права народів на участь в них, реалізування олімпійських ідеалів і принципів та поборювання національної дискримінації й колоніалізму в спорті. Ваша підтримка справедливості в Олімпійському русі і реалізування законів Олімпійських Ігор принесуть Вам вічну вдячність всіх народів, країн і просторів, яких далі не допускається до участі в Олімпійських Іграх»¹⁰. Лист звернення до міжнародної олімпійської громади підписали Богдан Шебунчак — президент Українського олімпійського комітету та Осип Зінкевич — генеральний секретар УОК.

Широкомасштабна діяльність Українського олімпійського руху розгорнулася на різні ділянки суспільного життя в часі Олімпійських ігор. Не винятком стало релігійне єднання громади й спортсменів. В Олімпійському селищі 27 серпня в неділю відбулося українське богослужіння саме в день коли розпочалися офіційно змагання. О сьомій ранку було відправлено Богослуження в українському православному й католицькому обрядах. Служби відбулися в спеціальній церкві в Олімпійському селищі, де упродовж Олімпійських ігор відбуватимуться відправи і молитви в різних обрядах і мовах.

Українське православне Богослуження відправив о. протопресвітер Палладій Дубицький, який звернувся до всіх спортсменів, учасників Олімпійських ігор, з таким посланням: «Дорогі сопастирі, дорогі брати та сестри у Христі! В цей урочистий день я вітаю Вас усіх в імені Високопреосвященнішого Архієпископа Мстислава. Митрополита Української Автокефальної Церкви, як її адміністратор у Союзній Німецькій Республіці. Я безмежно вдячний Господу Богу, що

¹⁰ Знову видвинено справу України на олімпійському форумі // Свобода. — 1972. — Ч. 158. — С. 1, 3.

сподобив мене одним з перших молотися тут сьогодні. Відповідальність, що на мені, велика, бо мені припало репрезентувати тут сьогодні наш єпископат, духовенство та вірних нашої Церкви. Тієї Церкви, що пройшла найважчі часи переслідувань, на долю якої випало стати першою в захисті Божих законів на нашій рідній землі, обороняти людські права одиниці і непохитні права народу. Перетривала наша Церква і далі живе у лихолітті, накиненим безбожною владою і доктриною, яка заперечує все Боже, людське на землі і в людині. Віра і твердь ісповідників нашої Церкви робить її непереможною. Тут на цьому місці запалено Олімпійський вогонь, символ дружнього змагання за найвищі успіхи людини. Тут немає різниці між расами і клясами, релігіями і націями. Тут є люди і народи, рівні між собою, як навчав Син Божий, Ісус Христос. Молодь світу показує тут і повчає, як може змагатися в мирі і взаємному пошануванні, як можна і треба жити без расової, класової і національної ненависти. Тут немає ліпших і гірших, тут всі мають однакову шансу і рівні права. Тут власне бачимо, як Христова наука про любові між людьми знаходить найглибший відгук і розуміння в людини. Тут горить вогонь, як у кущі перед Мойсеєм. Вогонь, що завжди горів і горітиме у найшляхетніших людських серцях. Вічний вогонь. Коли Мойсей зближався догораючого куща, почув голос: «Мойсею, Мойсею!... Скинь взуття з ніг твоїх, бо місце, що на ньому стоїш ти — свята земля» (Вих. 3,1–5). Свята земля і тут сьогодні, бо освячена найвищими людськими прагненнями сповнити закони Божі про любов між людьми. Апостол Іван Богослов навчає: Не ненависть і заперечення, ні старшуння людини над людиною, не гноблення цілих верств суспільності в ім'я штучних доктрин і для панування однієї верстви, класи, чи партії, а те, що ми сьогодні бачимо на тих Олімпійських полях: спільне життя, пошану, чесне змагання людини з людиною за вищий осяг, за перемогу для людського роду! Господи, Ісусе Христе Спасителю і Найвищий Учителю! Щиро благаємо Тебе за всесвіт і всі народи світу. Нехай не буде між ними неправди, поневолення, ворожнечі та кровопролиття, а нехай запанує на всім світі свята правда Твоєї науки і заклику до рівності та братерства, щоб всіма народами світу на всіх мовах славилось Все святе і величне ім'я Твоє Отця і Сина і Святого Духа нині, по всяк час і на віки вічні. Амінь!»¹¹.

Послання це видруковано українською, німецькою та англійською мовами і воно завжди знаходилося в приміщенні Олімпійської церкви. Українське Богослужіння в католицькому обряді відправив о. М. Амроз, співав інженер Є. Гарабач. В часі Богослужіння шість спортсменів приступило до Святого Причастя.

З нагоди проведення Ігор XX Олімпіади у Мюнхені (Німеччина) Український Визвольний Фронт розвинув масштабну діяльність до якої долучилась молодь

¹¹ Олімпіада розпочалася українськими Богослуженнями в Олімпійському селищі // Свобода. — 1972. — Ч. 161. — С. 1, 5.

СУМ. Сумівці прибули з Франції, Бельгії, Англії, США та Канади. Це зібрання молоді започаткувало світові олімпійські злети СУМу.

Світовий Олімпійський Злет дружинників СУМ мав насичену культурну, освітню, спортивну, виховну, суспільну програму. Окрім цього, він був особливим, бо щороку відбувалися злети, а цього окрім нього, мандрівний табір, мистецька програма, й власне злет світовий та ще й олімпійський!

Перший Світовий Олімпійський Злет Дружинників СУМ відбувся 19–23 серпня у Гомандінгену (200 км від Мюнхену). Учасників було понад 200 осіб з Німеччини, Франції, Бельгії, Великої Британії, США, Канади. Центральна Управа СУМ зорганізувала команду Злету, до складу якої увійшли: інженер С. Голяш (США) — Комендант, М. Франкевич (Німеччина) — заступник Коменданта і Голова президії Злету, писарі — Мирослава Підгірна (Канада) і Христина Філь (Німеччина), фінансовий — Іван Пастернак (Франція), студійно-програмовий — Йосип Рожка (Бельгія), розвагово-програмовий — Леся Балко (США), бунчужний — Ярослав Верещак (США), кошовий — Борис Юрків (Англія), кошова — Галя Питяк (США), дижурні старшини — Данило Ткач та Юрій Романець (обоє США), інтендант — Роман Шупер (Німеччина), медична служба — Норберт Меленевич (Німеччина).

19 серпня, на свято Спаса, з початком Злету о. Гарвай відправив полеву Службу Божу. Програма нарад Злету відбувалася у двох частинах. Перша частина складалася із доповідей доцента Г. Васьковича «Завдання української еміграції», Голови ЦУ СУМ О. Ковалю «СУМ в Світі» та В. Леника про Олімпійські ігри 1972 року. Зокрема, доцент Українського Вільного Університету Григорій Васькович у своєму виступі зазначив таке: «Моя доповідь «Завдання української еміграції» написана під аспектом нашої допомоги Україні. В цій доповіді не йдеться про наш добробут на еміграції, але про таку діяльність українців у діаспорі, яка допомагала б змаганням наших братів на Батьківщині у їх визвольній боротьбі. Не забуваймо ні на хвилину, що наш нарід вже три сторіччя перебуває в російському поневоленні, в якому російсько-большевицький режим відзначився особливою жорстокістю, в цій неволі нарід терпить наругу і приниження національної гідности, обмеження вільного розвитку, нищення культурних надбань та історичних пам'яток, ізоляцію від зовнішнього світу, терпить експлуатацію своїх природніх багатств і фізичної сили народу»¹².

Українська інформаційна служба «Смолоскип» та її кореспонденти при нагоді спілкувалися з українськими спортсменами СРСР. Бо ж попередні інтерв'ю залишали багато запитань. Наприклад, після Олімпійських ігор в Токіо, один суддя з олімпійської команди СРСР заявив кореспондентові «Смолоскипу» — наша українська гімнастична школа перенеслась в Москву і Мінськ... Туди переїхали деякі гімнасти, тренери... За останніх кілька років на Україні цілковито занепала

¹² Григорій Васькович. Завдання української еміграції // Авангард. — 1972. — Ч. 5 (109). С. 247.

гімнастика...». На запитання в яких видах спорту найбільше заступлені українці на Олімпійських іграх, один київський репортер відповів: «У веслуванні... знаєте, Україна — морська країна. Ми тут маємо троє наших веслувальників в байдарці-чвірці, троє в одиночному веслуванні і одну в байдарці-двійці у жінок... Маємо також кількох запасних». Також УІС «Смолоскип» наголошувала на проблемі національної ідентифікації українців. Це питання оговорилося з олімпійським чемпіоном Ігор XIX Олімпіади Володимиром Морозовим, який говорив лише російською мовою.

— А, ви ж українець?

— Да, я украинец.

— І не говорите по-українськи?

— Нет. Я сам з Туркменії, — говорить Морозов, — з 1965 года живу в Києві... Наша чвірка (байдарка) — всі українці.

— І Валя теж (Діденко)? Та ж він з Москви!

— Ні, він настоящий українець, не то що я.

— А Філатов? — запитує кореспондент «Смолоскипу» іншого спортсмена. — Говорять, що він кагебіст. Чи так?

Співрозмовець усміхається.

— Нет, не кагебіст. Пропаганда. Він лише комсорг у нас, нічого парень...»¹³.

Так дійсно досить багато було українців в Мюнхені. Зокрема, в олімпійській команді СРСР (спортсмени, тренери, судді), у збірній Канади, серед туристів з Радянського Союзу, а також українська еміграція.

Аналітичну статтю Осипа Зінкевича про «Олімпійський Мюнхен» помістила «Свобода» у числі 161. Враховуючи важливість думок автора, як представника української громади подаємо статтю в оригіналі: «Вперше, мабуть, від останньої війни, Мюнхен ожив, став якийсь живіший, більш привітний, більш уважливий до чужинецького відвідувача. Найменшого сліду останньої війни не бачити в столиці Баварії. Затерлася з залишками руїн також ненависть між колишніми ворогами, які на життя і смерть боролися тому кілька десятків років. Блискуча чистота, олімпійські прикраси, тисячі прапорів по вулицях і на будниках, блиск світел Олімпійського центру, впроваджують людину немов в казковий світ, про який сьогоднішній людині і зокрема українцеві не можна було й мріяти. Сьогодні для нас — сотень українців, які живуть в Німеччині і десятків українців, які прибули із ЗСА, Канади й інших країн — це дійсність. Ви ходите, ви оглядаєте, ви чуєте все те, що знаменує чи не кожні Олімпійські ігри. Ви — на XX-их Олімпійських іграх. В автобусах, в новозбудованому метро, в трамваях, на вулицях, в кафеях ви чуєте різні мови, ви бачите різні одяги, різні кольори шкіри. Понад цією суматохою, понад

¹³ Українці на XX-ій Олімпіаді в Мюнхені // Свобода. — 1972. — Ч. 163. — С. 1, 3.

схрещенням різних антагонізмів, ворожнеч, ненависті і хворобливої компетенції великодержав — ви бачите майже феноменальне явище — Олімпійські ідеали, які на кілька тижнів закривають те, чого не можна заховати, ані прикрити в наших сімдесятих роках двадцятого віку. Міжнародний олімпійський комітет (МОК) має нового президента — ірландського лорда Кіланіна. Старенький, вісімдесятчотирирічний бувший президент, американець А. Брандеджві дійшов розбитий і розчарований в олімпійських ідеалах, над якими верх взяла політика, виключенням з Олімпіади Родезії. Наївність принципів, лордів, генералів у відставці і большевицьких політруків, які кермують МОКом тут тріумфувала: невже ж можна розв'язати расову дискримінацію штучно, вручаючи родезійським спортсменам британські паспорти і промовляючи нац. дискримінацію в СРСР? Велич ХХ-ої Олімпіади доповнюють Олімпійські стадіони й будівлі, прямо фантастичної конструкції, над чим домінує німецька майже перфектна прецизність і точність, мов позолота над хворобливим тілом, яким являється дійсність в сучасному міжнародному олімпійському русі. Резолюції й знамениті олімпійські ідеали не зуміли розв'язати наболілих проблем в спорті: расової дискримінації в африканських країнах, російського колоніалізму в спорті в СРСР і дальшого посиленого домінування політики над спортом. Але не зважаючи на проблеми, які завжди існували і які вічно будуть існувати — Олімпійські Ігри таки стали і далі є тим чинником і тим магнетом, який притягає молодь з цілого світу, з усіх країн і континентів, щоб разом зустрінутися і бути разом хоч тих недовгих два тижні. Ви їдете в Мюнхені метром, чи проходитеся на олімпійських площах, ви зустрічаєте дівчину чи юнака з написом на грудях чи на торбинці в руках: Лесото, Малаві чи Дагомея. Чи чули ви про таку країну? Чи знаєте де її знайти на карті світу? На якому континенті за нею шукати? Вона тут у Мюнхені, на ХХ-ій Олімпіаді. Ви будете йти, бачити тисячі людей і жадібно шукати за написом «Україна» чи хоч бо «УРСР». Але даремно. В душі ви радітимете за Лесото з його чотиричленною делегацією на Олімпіаді, ви будете радіти за Малаві й Дагомею. Ви будете радіти, що після століть поневолення, страждань і боротьби — вони сьогодні учасники Олімпійських Ігор. І до болю буде стискатися ваше серце, коли ви з надією будете шукати на вулицях, стадіонах, в Олімпійському селищі тієї найближчої кожному з нас назви «Україна» — і ще цим разом й не знайдете»¹⁴.

Яскравою подією було відкриття у Мюнхені Бюро Українського олімпійського руху. Разом з Українською інформаційною службою «Смолоскип» воно розміщувалось неподалік від Олімпійського стадіону. Бюро УОР та УС «Смолоскип» займають сім великих кімнат, в яких постійно працює 4–6 осіб. Керівника їх є Осип Зінкевич та Петро Войтович. Щодня до Бюро та «Смолоскипу» відвідує

¹⁴ Зінкевич О. Олімпійський Мюнхен / О. Зінкевич // Свобода. — 1972. — Ч. 161. — С. 1, 5.

30–50 осіб українців та іноземців. Вони надають відвідувачам інформаційний матеріал про українських спортсменів на Олімпіаді, про питання участі України в Олімпійських іграх. Окрім цього, ведеться збір, аналіз та підрахунок результатів українських спортсменів, поширюється англомовне видання «Українські олімпійські чемпіони» та інші інформаційні матеріали про Україну.

Всі зацікавлені отримують детальну інформацію. Працівники Бюро та «Смолоскипу» зберігають контакти охочих долучитися до руху опору й проводять зустрічі з іноземними представниками.

Цікава подія трапилась пізно увечері одного з днів Олімпійських ігор. До Бюро УОР та УІС «Смолоскип» завітав молодий 19-річний студент Андрій. Він приніс з собою прапор СРСР. Кореспондент «Смолоскипу» взяв у хлопця інтерв'ю.

— Чи можете розказати, що це за прапор?

— О, так. Знаєте, я мав сьогодні квиток на баскетбол. Недалеко від мене висів на щоглі великий советський прапор. Цього року я був на Україні, там я багато чув про арешти, русифікацію, переслідування. Мене там викликали, допитували цілком безпідставно. Будучи на Олімпіаді, я не міг не запротестувати проти цього жорстокого терору, який зараз проводиться на Україні. Я рішив зірвати їхній прапор.

— Чому ви це зробили?

— Щоб запротестувати, бо іншого способу я не бачив, як це зробити.

— Чи вас хтось вислав?

— Хтось? — піднесеним голосом відповів Андрій. — Абсолютно ніхто! Коли закінчилися змагання, я сів біля щогли. Кругом ще ходили люди. Але мене охопила якась ненависть до того прапору, який є символом поневолення народу моїх батьків. Я не міг досягнути прапору. Тому мусів вилізти на щоглу. А знаєте, всі вони помальовані, на них нелегко видряпатися, але я видряпався, підрізав шнурок і...прапор опинився в моїх руках. І ось тут він...»¹⁵.

7 вересня в мюнхенському готелі «Європеїше Гоф» відбулася пресо-ва конференція Українського олімпійського руху. Подія ця мала величезний політично-спортивний розголос, бо ж була здійснена спроба зірвати прес-конференцію телефонним повідомлення поліції, що в приміщенні готелю є вибухівка. Напередодні конференції група німецьких детективів детально перевірила приміщення будинку й не знайшла ні чого подібного. Однак будинок на час прес-конференції залишався під ретельним наглядом правоохоронних органів.

З огляду на безпеку організатори прес-конференції тим особам, які прибували з дітьми, рекомендували не затримуватись у приміщенні. Але щоб не допустити до зриву прес-конференції про цей випадок не було повідомленні

¹⁵ Українці на XX-ій Олімпіаді в Мюнхені // Свобода. — 1972. — Ч. 163. — С. 1, 3.

присутні, що згодом природно в деякого викликало незадоволення. На щастя згодом всі поставились до таких дій організаторів з розумінням.

Господарями пресової конференції були інженер Євген Гарабач, представник Українського олімпійського руху в Мюнхені та професор Петро Войтович із США, член Екзекутиви УОР. Прес-конференцію відкрив Євген Гарабач, а модератором німецької мови був Михайло Березюк. Заяву Українського олімпійського руху з нагоди Ігор XX Олімпіади відчитав українською мовою генеральний секретар УОР Осип Зінкевич, німецькою — член УОР Дарія Кордуба, англійською — член Екзекутиви УОР Юрко Карпінський із США. Перед виголошенням заяви всі присутні вшанували хвилиною мовчання пам'ять загиблих ізраїльських спортсменів та тих німців, які загинули виконуючи свій обов'язок.

На запити кореспондентів відповідали українською — Осип Зінкевич та Юрко Карпінський, а Дарія Кордуба відповідала або перекладала німецькою відповіді українською мовою. Переважна більшість питань стосувалася проблем роботи під час Олімпійських ігор, впливу політики та ідеології на діяльність Міжнародного олімпійського комітету, а також про перспективи на та плани на майбутнє Українського олімпійського руху, заходи на час Олімпійських ігор 1976 року.

На прес-конференції присутні мали нагоду прослухати уривок розмови Осипа Зінкевича з професором Іваном Романовичем Гузенком, членом Олімпійського комітету СРСР, професором московського університету і працівником міністерства високої освіти СРСР:

Осип Зінкевич: Іване Романовичу, коли б Організаційний комітет МОК-у запросив Україну взяти окрему участь в наступній XXI Олімпіаді в Монреалі, чи Україна виступила б на ній під своїм прапорами, цілком самостійно?

Професор Іван Гузенко: Мені вирішувати це питання не поручали, а моя думка така: є українська Верховна Рада, є Рада Міністрів Української РСР, є ЦК Комуністичної партії України, є спортивні організації, є Комітет з фізичної культури і спорту при Раді Міністрів. Вони зберуться і приймуть рішення. Я думаю, що рішення буде правильне...

Осип Зінкевич: А чи рішення буде прийматися в Києві чи в Москві?

Професор Іван Гузенко: А чому з Києва потрібно їхати в Москву, щоби приймати рішення? Є можливість в Києві прийняти рішення. В Києві є кому рішати. Для цього вибирали депутатів, назначали міністрів, щоби вони рішали всі питання...

Осип Зінкевич: Дуже часто ці депутати нікудишні... Але це не важно...

Професор Іван Гузенко: Ні, Ні... Підждіть... Підждіть нащот «нікудишніх»... У нас депутати зараз з достатньо освітою, світлою головою, достатньо практичні...

Осип Зінкевич: Лише руки підносять...

Професор Іван Гузенко: Та ні, не треба так...

На запитання одного з кореспондентів, чи під час розмови з Іваном Гузенком були порушені й інші питання. Осип Зінкевич відповів, що записана розмова тривала близько півтори години, а найбільше уваги було присвячено питанню участі України в Олімпійських іграх й іншим різним пов'язаним з цим питанням. Окрім цього обговорювалось справу арештів в Україні, русифікації, національної дискримінації, репресій, нищення культурних пам'яток, туристського руху, культурного обміну, антирадянських виступів й маніфестацій під час Олімпійських ігор.

Також під час прес-конференції слухачів проінформовано про українців, які беруть участь в Олімпійських іграх у складі команди СРСР та Канади й про їх досягнення.

Окрім цього, була розглянута інформація про діяльність ОУН під час Олімпійських ігор, «Смолоскипу», «Міжнародної Амністії», Організації Оборони Людських Прав в Україні.

На сам кінець Мудрик інформував про те, що при Українських організаціях Визвольного Фронту створено ще один Український олімпійський комітет, який теж змагається за участь України в Олімпійських іграх, а також про молодь СУМу і АБН та їхню діяльність у Мюнхені.

Загалом у прес-конференції брало участь близько 60 осіб. Серед них були й іноземні кореспонденти та представники різних організацій. Українську пресу представляли кореспонденти з Австралії, Швеції, Англії, США, Канади, Франції, Німеччини, Австрії. Серед присутніх гостей були — президент СКВУ мгр Антін Мельник, ректор УВУ професор Володимир Янів, голова Німецько-Українського товариства Ернст Блявс, Ярослава Стецько, колишній голова УНРади д-р Яків Маковецький, редактор Мирон Коновалець, інженер Дмитро Андрієвський, редактор Ярослав Гайвас, професор Олександр Кульчицький.

Після пресової конференції мгр Богдан Микитчак організував вечерю-прийом для представників Українського олімпійського руху й гостей заходу для подальшого обговорення актуальних питань вільного спорту, вільної України.

Висліди українських спортсменів змушених брати участь у складі окупаційної збірної СРСР були такі: 71 представник (62 чоловіки та 9 жінок) України. Вони виступали у змаганнях з 18 видів спорту. Чемпіонами та призерами Ігор Олімпіади стали 37 українських спортсменів, які до скарбниці збірної окупантів внесли 41 олімпійську нагороду: 20 золотих, 8 срібних і 13 бронзових медалей в особистих і командних змаганнях.

Отже, маємо зазначити, що Олімпійські ігри 1972 року в Мюнхені були надзвичайно помітними для цілого світу й зокрема для української діаспори. Українські акції під час проведення Ігор Олімпіад були спрямовані на визволення України від радянської окупації. У цьому контексті важливу роль відіграли представники Українського Вільного Університету. Їх діяльність була логічною

та послідовною щодо вільної України та вільного українського спорту. Водночас варто зазначити, що Олімпійські ігри 1972 року були не перші та не останні, де українська діаспора активно маніфестувала, протестувала й проводила різноманітні акції щодо здобуття свободи Україною. Подібні заходи організовувались 1956, 1960, 1968, 1976, 1984 роки.

Тому перспективами подальших досліджень вбачаємо в аналізі й виявленні особливостей проведення українських акцій під час Олімпійських ігор 1976 року в Монреалі (Канада) та 1984 року Лос-Анджелес (США).

References

- Druhe vydannia knyzhky “*Ukrainski olimpiiski chempiony*” [Second edition of the book “Ukrainian Olympic champions”]. *Svoboda*, 1972, No. 133, p. 4. [in Ukrainian]
- Etnichni hrupy na 20-Olimpiadi* [Ethnic groups at the 20th Olympiad]. *Svoboda*, 1971, No. 190, p. 1. [in Ukrainian]
- Na peredodni XX-oi Olimpiady v Miunkheni* [On the eve of the XX Olympiad in Munich]. *Svoboda*, 1972, No. 133, p. 3. [in Ukrainian]
- Obmezhennia svobody v chasi Olimpiady* [Restrictions on freedom during the Olympiad]. *Svoboda*, 1972, No. 133, p. 3. [in Ukrainian]
- Olimpiada rozpocalasia ukrainskymy Bohosluzhenniamy v Olimpiiskomu selyshchi* [The Olympiad began with Ukrainian services in the Olympic Village]. *Svoboda*, 1972, No. 161, pp. 1, 5. [in Ukrainian]
- Pidhotovka do Olimpiiskyykh ihor v Miunkheni* [Preparation for the Olympic Games in Munich]. *Svoboda*, 1972, No. 94, p. 2. [in Ukrainian]
- Rektorat ta Dekanaty Ukrainskoho Vilnoho Universytetu. Ukrainskyi Vilnyi Universytet oholiashue vpysy na litni semestry ta vysokoshkilni litni kursy ukrainoznavstva* [Rectorate and Deaneries of the Ukrainian Free University. The Ukrainian Free University announces enrollment for summer semesters and high school summer courses in Ukrainian studies]. *Svoboda*, 1972, No. 32, p. 4. [in Ukrainian]
- Ukrainci na XX-ii Olimpiadi v Miunkheni* [Ukrainians at the XX Olympiad in Munich]. *Svoboda*, 1972, No. 163, pp. 1, 3. [in Ukrainian]
- Vas’kovych, H. (1972). *Zavdannia ukrainskoi emihratsii* [The task of the Ukrainian emigration]. *Avanhard*, No. 5 (109), p. 247. [in Ukrainian]
- Varnak, P. (1972). *KGB-ivska tin nad Miunkhenom* [KGB shadow over Munich]. *Svoboda*, No. 133, p. 3. [in Ukrainian]
- Vysokoshkilni Litni Kursy UVU* [High School Summer Courses of UFU]. *Shliakh Peremohy*, 1972, No. 37, p. 5. [in Ukrainian]
- Zinkevič, O. (1972a). *Olimpiiskyi Miunkhen* [Olympic Munich]. *Svoboda*, No. 161, pp. 1, 5. [in Ukrainian]
- Zinkevič, O. (1972b). *Šče raz: Ukraina y Olimpiiski ihry* [Once again: Ukraine and the Olympic Games]. *Svoboda*, No. 133, p. 3. [in Ukrainian]
- Znovu vydvynuto spravu Ukrainy na olimpiiskomu forum* [The issue of Ukraine is raised again at the Olympic forum]. *Svoboda*, 1972, No. 158, pp. 1, 3. [in Ukrainian]